

Душан Гујаничић

Институт за политичке студије, Београд

ПРАВНО-ПОЛИТИЧКИ ПОГЛЕД НА ФРАНЦУСКО СХВАТАЊЕ НАЦИЈЕ*

Сажетак

Постоје извесне категорије у области друштвених наука чија сложеност захтева вишеструко објашњење и разматрање са становишта различитих дисциплина. Једна од таквих категорија је ван сваке сумње и нација. Вероватно је тешко, па и немогуће, само и побројати, а камоли свеобухватно анализирати број научних скупова и количину хартије који су посвећени широм света, а у Европи првенствено, овом сложенем феномену. Ми наравно на овом месту имамо знатно скромније амбиције - осветлити превасходно са два аспекта, конкретно правног и политичког, у једној одређеној земљи, Француској, овај кључни и никад довољно објашњени појам који има готово незаобилазан значај скоро у свим друштвеним наукама. У том правцу позабавићемо се правном анализом темељних аката на којем почива савремена Француска, законским оквиром, па делом и (уставно)судском праксом. У политичком пак смислу су нам релевантни основни постулати Француске револуције, ставови појединих аутора, као и главне идеолошке поставке водећих политичких снага у земљи по овом питању.

Кључне речи: нација, Француска, грађанин, јединство, недељивост

* Овај текст је настао као део рада у оквиру пројеката бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ

1.1. (Пред)револуционарни контекст 18. века

На почетку овог рада сасвим легитимно се може поставити питање: Ако је нација универзална категорија чије је постојање у свим деловима света данас неспорно, због чега онда посебно разматрати баш француски случај и француско схватање нације? Одговор мора бити недвосмислен и, верујемо, довољно убедљив - француски концепт нације садржи значајне историјске, културне и политичке специфичности које га јасно издвајају у обиљу других националних заједница. Притом, не само да те посебности имају немали теоријски и академски значај, већ имају и изразиту практичну димензију која се огледа кроз садржај и обликовање појединих закона који се на њих примењују, али и судске праксе у оквиру конкретног правног поретка.

Уопштено говорећи, француска, као и многе друге националне историје, има одређене граничне догађаје (неки би рекли „камене-међаше“) које представљају преломне тренутке у развоју народа. У француском случају такав датум је ван сваке сумње 1789. као година избијања Велике француске револуције. Пре тог датума је владао такозвани „Стари режим“ (*Ancien régime*) под апсолутном монархијом почев од XVI века. Дакле, у периоду од неколико претходних векова није ни било изграђене политичке заједнице са слободним грађанином-појединцем који би био њен носилац, већ је у средишту заједнице био појединац-поданик без икаквих посебно загарантованих личних права и слобода насупрот самовољи апсолутистичких владара који су владали по „милости божјој“, као и повлашћених слојева француског друштва, племства и свештенства. Сходно томе, остатак становништва, такозвани трећи staleж (буржоазија, занатлије, сељаштво...) је био у великој мери политички обесправљен.

У таквом једном контексту нарастајућа друштвена снага, економски ојачала и политички све свеснија, француска (а у првом реду париска) буржоазија се са избијањем револуције поставила у центар политичке пажње и друштвених збивања. На генералној скупштини staleжа која у Француској није сазивана пуних 175 година (од 1614. и намесништва Марије Медичи!), свега неколико недеља после пада Бастиље трећи staleж (са буржоаским представницима као водећим унутар њега) се у посебном прогласу прогласио читавом Нацијом. У том погледу остао је чувен проглас „Шта је то трећи staleж?“ опата Сјејеса, једног од делегата у скуп-

штини: „Шта је трећи сталеж? Све. А шта је био до сада? Ништа. А шта захтева? Да постане нешто.“¹⁾ Као производ тог свечаног момента и, испоставиће се накнадно, историјског тренутка, донета је и чувена *Декларација о правима човека и грађанина*, која означава на одређени начин отварање нове политичке ере. Преамбула тог документа заслужује, због свог значаја, да овде буде делом наведена: „Представници Француског Народа, окупљени у Националну Скупштину, полазећи од тога да су незнање, заборав или презир људских права једини узрок друштвених недаћа и искварености Влада, су одлучили да изложе у свечаној Декларацији природна, неотуђива и света права човека, како би ова декларација стално подсећала чланове друштвеног тела на њихова права и обавезе...“ Истовремено, ова декларација у члану 3. истиче идеју Нације и њене неотуђиве суверености: „Принцип сваке суверености почива првенствено у Нацији. Ниједно тело, ниједан појединац не може вршити власт која одатле изричито не проистиче.“

Међутим, како је дошло до оваквог једног револуционарног преокрета у политичкој свести народних представника и афирмисања нових друштвених вредности? Доминантан став код великог броја аутора полази од неспорне чињенице да је филозофија Просветитељства (*Lumières*) која је остварила врхунац свог утицаја у другој половини XVIII века пресудно обликовала умове за нову политичку епоху. Деловање Волтера, Русоа, Дидроа и осталих филозофа-писаца који су у појму Разума видели ослонац новог доба и главно средство борбе против монархистичко-црквене свемоћи је ван сваке сумње створило својеврсну интелектуалну предигру за крупне друштвене промене. Жан-Жак Русо је на пример неких четврт века пред Револуцију написао своје капитално дело *О друштвеном уговору* (*Du contrat social*) где између осталог каже: „Оно што човек губи друштвеним уговором то је његова природна слобода и неограничено право ка свему што га искушава и за чим може досегнути; оно што добија, пак, то је грађанска слобода и својина над свим оним што поседује.“²⁾ Сматрамо да се у овој реченици може исправно сажети суштина ове нове политичке филозофије: грађани се слободном вољом лишавају једног дела својих природних импулса и неограничене слободе за којом би ишли њихови унутрашњи пориви; заузврат, они добијају једну грађанску сигурност и правну заштиту својих права, а поготово својине. Русоово, и уопште просветитељско учење, је на један (ин)директан начин инспирисало многе револуционарне вође током читаве Револуције.³⁾

1) Georges Lescuyer, *Histoire des idées politiques*, Dalloz, 2001, стр. 353.

2) Jean-Jacques Rousseau, *Du contrat social*, Maxi-Poche, Classique français, 1996, стр. 33.

3) Многи критичари и идеолошки противници Револуције приписују управо превеликом Русоовом утицају бројне претераности (што укључује и злочине) током револуционар-

Дакле, од саме Француске револуције се сматра да је нација, у овом случају француска, конституисана као савремена политичка заједница. И управо је ту својеврсни „оснивачки“ или „конститутивни акт“ био наведени проглас трећег сталежа који је себе прогласио за јединог легитимних представника француског народа. Тако да „право рођење једне нације је тренутак када шака појединаца прогласи да она постоји и настоји да то и покаже.“⁴⁾ Или, другим речима „1789, нема никакве сумње: Нација, то је трећи стаљ.“⁵⁾

1.2. Ренаново схватање нације - кључни интелектуални допринос 19. века развоју идеје

Ко је био Ернест Ренан? Можемо слободно рећи да се ради о једној од најистакнутијих личности интелектуалног живота Француске у другој половини XIX века.⁶⁾ Историчар на Сорбони, писац, па и филозоф, је потомству (нарочито ван француских граница) остао познат највише по свом делу „Шта је нација?“ (*Qu'est-ce qu'une nation?*) која у основи представља збирку предавања које је Ренан одржао током 1882-1883. године на универзитету. Већ на почетку дела Ренан је савршено свестан комплексности појма и захтевности анализе, и обраћајући се читалаштву истиче: „Предлажем да са вама анализирам једну идеју, наизглед јасну, али која доводи до најопаснијих неспоразума.“⁷⁾

У чему се састоји суштина његове анализе и какви су његови закључци? Најпре, Ренан настоји да ослободи појам нације слепе везаности за било који опипљив, материјални појам као што су, на пример, етничко порекло, раса, језик, вера или географски критеријуми. За балканске истраживаче његовог дела посебно може бити занимљив, по нашем мишљењу, део где каже: „У данашње време, прави се једна озбиљна грешка: меша се раса са нацијом, и

них превирања, па и јакобинску диктатуру као врхунац револуционарних застрањивања. Чињеница да, рецимо један Максимилијан Робеспјер није скривао своју наклоност ка творцу теорије о друштвеном уговору још увек не доказује никакву узрочно-последичну везу између учења Жан-Жак Русоа и револуционарних злочина и јакобинског тоталитаризма. У том контексту бисмо се оградиле од површних и неутемељених оптужби појединих критичара на рачун Русоа као тобожњег „духовног инспиратора“ поменутих негативних појава током Револуције.

4) Anne-Marie Thiesse, *La création des identités nationales*, Editions du Seuil, 2001, стр. 11.

5) Georges Lescuyer, *L'histoire des idées politiques*, нав. дело, стр. 353.

6) „Најлепша интелигенција нашег доба“, „један од највећих људи ове земље“, „нецрквени светац“, човек који „спаја готово све црте француске културе 19. века“...су само неки од епитета који су изречени о Ренану после његове смрти 1892. године.

7) Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation?*, Mille et une nuits, 1996, стр. 7.

приписује се етничким или језичким заједницама сувереност која приличи радије народима који стварно постоје.⁸⁾ Дакле, у доба буђења националне идеје и стварања савремених нација какав је био 19. век Ренан нам сугерише да је код многих група тај процес тек на почетку и да се оне не могу сматрати нацијом у пуном смислу те речи. Он посебан нагласак ставља на одређене нематеријалне чиниоце у формирању нације као што су воља и заборав који морају колективно бити изражени у дужем временском периоду пролазећи кроз различите историјске епохе, па каже: „...суштина једна нације је да сви појединци имају много заједничких ствари у наслеђу, а такође и да су сви и заборавили на доста ствари“⁹⁾ подразумева се на ствари из прошлости по Ренану, како би једна национална заједница могла са јединственом свешћу из које би били избрисани поједини оптерећујући догађаји из прошлости да корача сигурно у будућност. Односно, у националној свести би остали, или би требало да остану, само они заједнички елементи који пресудно утичу на њено јачање, а били би елиминисани сви они фактори и догађаји који спутавају, или би спутавали стварање јединствене и хомогене свести.

С друге стране, Ернест Ренан не пропушта да примети и истакне сву посебност француског случаја, па у том смислу каже: „Слава је Француске да је путем Француске револуције прокламовала да једна нација постоји сама по себи (то јест својом вољом, прим. аут.)... принцип нације је од нас потекао.“¹⁰⁾ Дакле, Француска револуција је тај догађај који је историјски утемељио начело модерне нације путем проглашења на основу слободно изражене воље њених припадника - управо оно што су урадили представници трећег сталежа на почетку револуције. Ренан је, наравно, свестан чињенице да национално (и државно) јединство нису на исти начин и истим путем остварени у различитим земљама, јер негде је то било урађено деловањем владајуће династије, негде другде опет директном вољом појединих провинција, негде опет општим духом уједињења, али на крају нигде није био довољан само неки од горе поменутих материјалних, опипљивих чинилаца. Требало је за то дакле нешто више - једна свест, историјско сећање, духовна веза. У Француској пак, то уједињење у једну велику државу је дошло вишевековним деловањем краљевских династија које су током векова шириле територијално пространство француске државе, ратовима, женидбама или уговорима.

8) Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation?*, нав. дело, стр. 7-8.

9) Исто, стр. 15

10) Исто.

Притом, Ренан не само да је интелектуално заокружио својим делом појам нације, већ га он сматра историјски и добрим и нужним, па тврди: „Постојање нација је гаранција слободе која би била изгубљена ако би свет имао само један закон и једног господара.“¹¹⁾ Али, како би до краја разумели његово „неорганско“ схватање појма нације треба довршити анализу и испратити логички ток његовог размишљања. „Нација је један духовни принцип који проистиче из дубоких превирања историје, једна духовна породица, а не заједница одређена рељефом тла.“¹²⁾ И да би коначно, при крају свог предавања, језгровито и луцидно закључио: „Постојање једне нације је свакодневни плебисцит.“¹³⁾ Можемо и данас рећи да је Ренанов доживљај нације и њеног историјског развика, као и интелектуално објашњење те појаве, у доброј мери доминантно, или у најмању руку често присутно и врло утицајно у академским расправама око овог питања у Француској.

2. НАЦИОНАЛНО ПИТАЊЕ У ОКВИРУ САВРЕМЕНОГ ПОЛИТИЧКОГ КОНТЕКСТА ФРАНЦУСКЕ

2.1. Појава мултикултурализма

И на почетку овог дела нашег чланка би се опет, потпуно оправдано, могло поставити једно питање, на пример: Због чега проблематизовати на почетку 21. века питање једне велике и изграђене европске нације чије је постојање неспорно у дужем историјском периоду? У том погледу ствари изгледају данас много сложеније у Петој француској републици него што би се то дало закључити легитимичним, површним погледом неког посматрача са стране, односно из иностранства. Јер како то виспрено и убедљиво примећује последњих година познати француски писац и новинар, Ерик Земур: „Француска личи на оне старе грађевине очуване фасаде које се сматрају историјским спомеником, али чија је унутрашњост у потпуности истумбана како би се уклопила у модерне трендове и бригу рекламних промотера да профитирају и од најмањег простора унутар њих.“¹⁴⁾ До које мере је национално пита-

11) Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation?*, нав. дело, стр. 33.

12) Исто, стр. 30.

13) Исто, стр. 32.

14) Eric Zemmour, *Le suicide français*, Albin Michel, 2014, стр. 9-10.

ње било (и још увек је) заоштрено у Француској најбоље можда сведочи податак да је током владавине претходног председника Николe Саркозија између 2007. и 2012. године било формирано и министарство за национални идентитет. Његова улога и конкретно деловање су били доста магловито одређени, али је идеја свакако била да оно допринесе на неки начин друштвеној расправи о овом питању и бољој интеграцији странаца и Француза страног порекла у националну заједницу. Међутим с обзиром на почетне потешкоће већ око његовог самог позиционирања у јавном мњењу и око конкретне поруке коју је требало да пренесе, ово посебно министарство је већ након неког времена било укинато не испунивши по општем мишљењу претходно никакав одређен циљ.

Укратко, шта је највећи проблем данашње Француске у смислу националног питања? Најкраће што би се могло рећи да је то интеграција странаца, односно имиграната и/или њихових потомака током претходних неколико, приближно две до три, мада би неки можда и рекли и четири деценије, почев од '70-их година прошлог века. Такви проблеми реално нису постојали током највећег дела 20. века. Ствари треба посматрати мало шире и узети у обзир неке дубоке менталитетске одлике Француза и одређене укорене не црте француског духа. Наиме, ради се о томе да је француско интелектуално биће, да употребимо тај израз, суштински често склоно да ствари око себе посматра и тумачи кроз бинарне поделе: јакобинизам-жирондизам, централизам-унитаризам, левица-десница, асимилација-интеграција, президенцијализам-парламентаризам, република-монархија итд. Наравно, неке од ових подела су неизбежне и једноставно нема средњег избора између њих, док неке друге представљају по својој бескомпромисности својеврсне опсесије француског духа. До које мере поједине од тих подела и опредељивања према њима могу бити сложене уверљиво сведочи својевремено признање Шарла де Гола: „Оно што сам ја покушао да изведем је синтеза између монархије и републике.“¹⁵⁾ Сходно томе, режим Пете републике који је на снази од 1958. године и данас се колоквијално, али не без примеса истине, често назива „председничком монархијом.“

Међутим, у контексту односа према питању миграната и општено третирању странаца нама је посебно занимљива и важна подела асимилација-интеграција. Француска је наиме као земља која има дугу историјску традицију примања миграната из разноразних разлога (углавном економске природе, али и делом и политичких избеглица) одувек имала по том питању мање-више јасан и досле-

15) Alain Peyrefitte, *Le mal français*, Plon, 1976, стр. 56.

дан став: људи који дођу и желе да живе на француској територији морају усвојити основне вредности француског друштва, у првом реду језик и обичаје средине; то је нужно у тој или у следећој генерацији доводило до неизбежне асимилације, односно утапања у француску нацију, разуме се на потпуно добровољној основи.

Међутим, околности у погледу националног питања у Француској су се драматично промениле крајем 20-ог и нарочито почетком 21. века, а главни узрок томе према многим мишљењима (што у строго политичкој сфери, што међу ширим народним масама) је појава *мултикултурализма*. Овај начин посматрања ствари и уређења односа међу различитим заједницама (етничким, језичким, верским итд.) је и својеврсна идеологија и супротан је асимилацији као француском приступу решавању евентуалних проблема у прихватању странаца. Мултикултурализам полази у основи од једног једноставног постулата: „Критеријуми једне културе не смеју се примењивати у вредновању и оцењивању других култура, од којих свака за себе твори посебан ентитет с властитим вредносно-нормативним склопом. Зато је најважније свим културама осигурати исте друштвене и културне могућности развоја унутар друштвене заједнице...”¹⁶⁾ Овакво основно полазиште мултикултурализма, академски лепо срочено али практично врло тешко применљиво на дужи временски период, се последњих година у Европи, поготово западној, доживљава све више као политичка наивност и штетна слабост ка придошлицама од којих значајан део припада обојеним расама и муслиманској религији. Док су у Француској деценијама уназад придошлице биле европског порекла и хришћанске вере или традиције (Италијани, Шпанци, Пољаци, Португалци...) никаквих проблема готово да није било да се они и њихови потомци успешно и у потпуности уклопе у француско друштво. Другим речима, ако не прва, а оно свакако друга генерација миграната су постајали Французи усвојивши претходно француски језик као матерњи и неке основне вредности француског друштва. Таква вишедеценијска, мање-више једнообразна пракса подстакнута пре свега школом и војском као двема вероватно најјачим носиоцима националног јединства, као да је у великој мери уљуљкала и заварала припаднике елите (или такозване елите) у смислу неувиђања степена сложености и различитости новонастале ситуације услед великог прилива становништва ваневропског (углавном афричко-арапског порекла) нарочито у последњих 3-4 деценије. Проблем је настао и избио на видело свом жестином последњих година, а ње-

16) Милена Пешић, Александар Новаковић, „Проблем идентитета и мултикултурализам“, *Српска политичка мисао*, 2/2010, стр.159.

гов корен је пре свега културолошке природе,¹⁷⁾ односно потиче од знатних културних (или боље речено културно-цивилизацијских) разлика између већинског становништва и становништва страног, превасходно ваневропског порекла. Тако да „прихватање западног модела либералне политичке културе у чијој су основи формалне једнакости неће аутоматски разрешити противречности између већине и мањина...“¹⁸⁾ Поред формалне једнакости пред законом и гарантовања истих људских права свима, за оживљавање националног јединства је потребно оно што у Француској неки зову “*récit national*“ или “*roman national*“, односно „национално предање“ или „национални роман“. У том погледу је поготово била занимљива Трећа република (1871-1940) у чијим су школама деца дужи низ година учила чувену лекцију о „нашим прецима Галима“, што се данас доминантно сматра обликом тадашње својеврсне државне пропаганде у правцу развијања и јачања националног јединства на један помало упрошћен и, из данашњег угла посматрано по некима, на педагошки недовољно адекватан начин.¹⁹⁾

За иностране посматраче, па и оне нешто упућеније, би могло да представља својеврсно изненађење степен помињања и инсистирања на појму културе, па и његово законско уређење, у контексту националног питања и идентитета. Француска у овој области

17) Једна струја мишљења, блиска пре свега француској левици, сматра да је основни узрок слабије или лошије интегрисаности становништва страног порекла у економско-социјалним проблемима. У том смислу се најчешће наводе висок степен незапослености међу „обојеном“ популацијом, њихова изолованост у предграђима великих градова као својеврсним урбаним гетоима, одређене дискриминације приликом запошљавања и слично. Колико год да ови аргументи имали извесну тежину они ипак, по нашем мишљењу, не могу да пруже целовито објашњење за кризу националног питања у Француској последњих година, јер, свесно или не, ова гледишта занемарују или минимизирају културно-цивилизацијске проблеме.

18) Весна Трифуновић, „Мултикултурализам и образовање: проблем плурализације идентитета“, *Српска политичка мисао*, 2/2012, стр. 82.

19) Колико се начин посматрања националног питања променио у Француској последњих година (павероватно и деценија) убедљиво показује и пример последње унутарпартијске кампање из јесени 2015. после које је требало одредити кандидата конзервативне странке (*Les Républicains*) за председничке изборе у априлу ове године. Наиме, бивши председник и један од кандидата Никола Саркози је у жару страначке борбе једном приликом поменуо да „од тренутка када сте постали Француз, ваши преци су Гали“, што је изазвало салву критика и подсмеха, како од стране његових политичких противника, тако делом и из редова његове сопствене партије. Тако оно што је некад, у неким ранијим историјским периодима било посматрано као сигурна ствар и неспорна чињеница се данас у доброј мери излаже, политички и медијски, прекору и подсмеху, и то по нашем мишљењу првенствено из разлога политичке коректности и лажног душебрижњаштва за поштовање свих разноликости француског друштва. Наравно, иако је овај политичар алудирао превасходно на симболичку и духовну, а не нужно на физичку и генетску везу са Галима (имајући у виду све етничке разноликости француског друштва), то га није спасло негативних коментара.

на један прилично прилежан и љубоморан начин негује своју културну особеност разним законским актима и конкретним мерама културне политике у пракси. Такође, поједине политичке партије истичу наглашену улогу сопствене културе у неговању и очувању националног идентитета. Тако на пример, у програму конзервативне партије „Републиканци“ (*Les Républicains*) се, између осталог, наводи: „Ми смо привржени хуманистичком наслеђу Француске, њеним мислиоцима који су обасјали свет. Наша амбиција мора бити велика у овој области.“²⁰⁾ Већина осталих партија, и поред немалих међусобних идеолошких разлика, има, барем декларативно,²¹⁾ истоветан или врло сличан став у погледу оцене француске културне величине и потребе очувања културне посебности. С друге стране, са јачањем исламског фундаментализма који је брутално ступио на јавну сцену последњих година са крвавим терористичким актима²²⁾ питање мултикултурализма ће остати отворено још читав низ година, ако не и деценија. Главно питање, питање свих питања рекли бисмо чак, ће бити у којој мери и на који начин ће француски поредак моћи да одговори, правно, политички и културолошки, на овај велики, ако не и највећи изазов читавом друштву у периоду после Другог светског рата.

2.2. Начело световности у француској политичко-правној дебати

Чини нам се такође оправданим, јер то сматрамо својеврсним француским спецификом, да се национално питање размотри и у светлу односа са једним важним правним начелом чија примена производи озбиљне последице, како ћемо видети, у политичком животу ове земље. Наиме, начело световности (*principe de laïcité*)

20) *Le projet des Républicains pour 2017*, Internet, https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/republicains/pages/59/attachments/original/1468248398/Projet_2017_synthese.pdf?1468248398, 08/01/2017.

21) Додуше и на овом, назовимо га културно-идеолошком пољу, бесни својеврсни мали рат између представника левнице и деснице у Француској, односно између њихових јавних или неформалних представника у јавности. Тако на пример, ови први замерају десници отворену или прикривену ксенофобију, шуровање са реакционарним идејама, конзервативизам у друштвеним питањима, спорадична угрожавања начела световне државе, неразумевање за солидарност према најугроженијим слојевима друштва и слично. Десница пак левици ставља на душу одсеченост од стварности, призивање нове имиграције и њену злоупотребу у политикантске сврхе, залагање за социјално преиздашну државу упркос буџетским губицима, идеолошко секташтво, својеврсно порицање реалности итд. Наравно, наведене примедбе су изнете уопштено и могу се, у главним цртама, приписати двома странама идеолошког спектра.

22) Довољно је поменути да је у тренутку док пишемо овај текст ванредно стање још увек на снази у земљи, и то непрекидно од новембра 2015. након највећег терористичког напада до сада који је у Паризу однео 130 живота.

предвиђа једну стриктну одвојеност државе од верских заједница и њену строгу неутралност према њима које својим деловањем треба да остану, како то замишља француски концепт, превасходно у приватној сфери сваког појединца. Или како то језгровито формулише „грађанска књижица“ (*livret du citoyen*), званичан акт који добијају сви кандидати за француско држављанство: „Држава је неутрална према религијама. Она не помаже ниједну од њих. Религија припада приватној сфери сваког појединца. Држава гарантује верску слободу. Свако је слободан да верује или не верује и да испољава религију коју жели.“²³⁾

Овај принцип има своје историјско утемељење и друштвену оправданост у крвавим верским сукобима који су трајали са прекидима током више векова, а са кулминацијом у другој половини XVI века кад су беснели велики сукоби између католика и протестаната (хугенота). Исто тако, друштвена свемоћ католичке цркве све до Револуције из 1789. (мада ни после овог датума њена улога није била минорна), када је ова институција у великој мери била својеврсни противник друштвеног развоја, је допринела дефинитивном одвајању цркава од државе на основу закона из 1905. који је још увек на снази. Овај закон је, није претерано рећи, изазвао својеврсну револуцију у француском друштву и представља својеврсни граничник у новијој француској историји. Већ његово само спровођење је у почетку изазвало велике отпоре ширих народних маса и црквене (католичке) хијерархије, који су покушавали дословно и физичким путем да спрече његову примену.²⁴⁾ Антиклерикални дух Треће републике који је врхунац достигао рекло би се почетком XX века је управо овековечен овом великом реформом која је жестоко узбуркала духове у земљи.

Међутим, основна теза коју смо навели за асимилацију важи у главним цртама и за начело световности. Наиме, док је имиграција у Француској била превасходно европског порекла и хришћанске традиције²⁵⁾ начело лаичке државе се мање-више успешно

23) *Livret du citoyen de la République française*, Internet, [http:// Livret-du-citoyen_pageaape_5mars2015.pdf](http://Livret-du-citoyen_pageaape_5mars2015.pdf), 10/01/2017.

24) У појединим деловима Француске долазило је буквално и до физичких обрачуна приликом покушаја државних органа да спроведу тај закон. Тако на пример, на југу Француске у Авињону, префект је као представник државе у намери да спроведе попис црквене имовине наишао на жесток отпор надбискупа и локалног становништва који су тај чин сматрали својеврсним светогрђем. Видети у: Nadeije Laneyrie-Dagen, *Mémoires de la France des origines à l'an 2000*, Larousse, 1997, стр.704.

25) Питање вере у правом смислу те речи је нешто дубље и сложеније и због тога користи-мо превасходно реч „традиција“ да објаснимо више културолошку него строго верску припадност становништва о коме говоримо.

примењивало и објективно није постављало нарочито велике проблеме у пракси. Први запаженији случај који је привукао пажњу јавности се односио на случај муслиманске ученице мароканског порекла која је 1989. године у париском предграђу Креј (*Creil*) након узастопно поновљених упозорења од стране школских власти одбила да скине исламску мараму у школи која у француској традицији и пракси слови као најистакнутији „светионик“ лаичке државе. Она је након вишенедељног натезања читавог случаја и покушаја да се (безуспешно) пронађе компромисно решење била искључена из школе. Овај случај, први овакве природе бар за ширу јавност, је тек наговестио размере будућег проблема који ће сав свој „потенцијал“ показати последњих година. Међутим, не треба изгубити из вида ни другачији правни контекст: у том периоду није било других закона сем оног основног из 1905. који би додатно уредили или прецизирали ову област.

Са кулмирањем проблема на самом почетку XXI века и избијањем све већих трзавица са муслиманским чиниоцем у земљи, а које је на неки начин и широј јавности отворило очи указујући на потенцијалне размере овог друштвеног проблема, владајућа класа је покушала да неким законским мерама додатно ојача поштовање начела световности и спречи његова сва бројнија кршења или изигравања у пракси. У том контексту је донет најпре закон који забрањује истицање свих видљивих верских обележја у државним школама 2004. године, а онда и 2010. закон који забрањује целовито покривање лица у јавном простору. Док је први закон и имао одређену доследност кроз обухватање свих религија јер се могао практично односити на верске симболе свих религија, овај други закон из 2010. више није могао „заварати“ никога у погледу његове праве циљне групе, а то је могао бити само исламски радикализам, јер ниједна друга религија није налагала покривање лица женама у јавном простору. Тај закон који предвиђа новчану казну за његове прекршиоце има у основи један извесни, више симболични него стварни значај - број жена које би евентуално дошле под удар овог закона је заиста мали, испод нивоа статистичке грешке чак, имајући у виду целокупну муслиманску популацију у земљи. Али, политичка порука је била јасна - француска толерантност на друштвене девијације у испољавању вере има своје границе.

3. НАЦИОНАЛНО ПИТАЊЕ КРОЗ ПРАВНИ АСПЕКТ У ФРАНЦУСКОЈ

У досадашњем излагању смо констатовали у којој мери питање нације може бити сложено и размотрено кроз вишеструку призму различитих гледишта. У једној темељној анализи, или бар оној која претендује то да буде, питање нације у Француској има своју незаобилазну и правну димензију кроз поједине уставна начела и ставове које је изградила и којих се држи уставносудска пракса. У том смислу ми ћемо размотрити слово устава и релевантне принципе које је обликовала пракса Уставног савета претходних деценија.

3.1. Уставне норме о појму нације

У овом делу нашег рада је логично најпре поћи од садржине устава и његовог односа ка нацији као појму. Највиши правни акт се бави појмом нације узгредно, везујући је за неке друге важне појмове. Поред преамбуле која свечано прокламује приврженост француског народа људским правима из Декларације од 1789. устав у члану 1. даје и својеврсну дефиницију француске Републике за коју каже да је „недељива, световна, демократска и социјална.“ Такође, у следећем члану поред чувене девизе Републике преузете из револуционарног наслеђа „слобода, једнакост, братство“ се наводи и њено начело: „владавина народа, од стране народа и за народ.“ И коначно, оно што је вероватно и кључна одредница за нашу тему је оно што устав истиче у члану 3. где каже да „национална сувереност припада народу који је врши преко својих представника и референдумом“ и да „ниједан део народа нити било који појединац не може присвојити њено вршење.“ Из претходно реченог можемо закључити да устав суштински поистовећује појам народа и нације („национална сувереност припада народу“) и да је тешко, ако не и непотребно, инсистирати на њиховом раздвајању, поготово у практичном смислу. Додуше, разлика је у томе што је појам нације тек са револуцијом из 1789. постао један „виши“ појам од народа, једна заокружена, препознатљива и политички изграђена заједница на темељу заједничке воље и загарантованих људских права и слобода једним формалним актом. То је и разлог што многи француски, поготово историјски значајни акти, појам нације пишу великим словом, као одраз прећутног свечаног признања тог појма.

Поред тога, постоји у Француској нешто што, чини се, превазилази све идеологије, све поделе, и што је дубоко утиснуто у

француско биће; то је тежња, и то понекад апсолутна, ка једнообразности, односно јединству. Јединствена нација, јединствена држава, јединствен језик... примери би се могли вероватно и даље ређати. На евентуални приговор да и друге земље познају исти концепт, може се одговорити да вероватно ниједна од њих, или веома мало њих, ипак није у тој мери историјски спроводила, политички инсистирала, па и правно разрадила дотични појам.

С друге стране, и сам појам држављанства, а превасходно новонастали (гео)политички контекст почев од '90-их година је донекле еволуирао. Након споразума из Мاستрихта 1992. године француски устав је увео могућност да и странци - „комунитарци“ (држављани земаља чланица ЕУ) могу да користе бирачко право у Француској - али само на локалним изборима и под условом реципроцитета, односно да и Французи у тим државама уживају то једнако право.²⁶⁾ У том погледу, било је и радикалнијих захтева који су ишли ка томе да се свим странцима (а не само „комунитарцима“) омогући право гласа на локалним изборима. Међутим, такви не-реални предлози, иако део неких званичних програма, никад нису добили неку ширу политичку и друштвену подршку, па се од њих одустало.²⁷⁾

Међутим, ни француски уставотворац није могао да игнорише стварност и етничко-културне сложености унутар ове велике државе, која се захваљујући својој колонијалној прошлости још увек распростире и на ваневропским просторима.²⁸⁾ У том смислу и устав у члану 72-3. каже: „Република признаје, у оквиру француског народа, прекоморско становништво у заједничком идеалу слободе, једнакости и братства.“ Ово је истовремено и једини случај да француски уставотворац прави разликовање унутар званично јединствене нације, желећи да уважи реалност посебних географских, историјских и културних околности далеких прекоморских

26) Притом, иако могу да гласају на локалним изборима, „комунитарци“ у Француској не могу заузимати извршне функције у локалној власти јер се сматра да оне одражавају суверенитет који, природно, могу уживати само припадници нације.

27) Ради се конкретно о једном од изборних обећања које је садржао програм Франсоа Оланда пред председничке изборе 2012 године. Ми верујемо да је његов основ био превасходно политичке (или политикантске) природе, независно од хуманистичких фраза којим је овај предлог оправдаван. Поготово имајући у виду да би знатан део такве популације (поготово оне афричко-арапског порекла) могао да представља бирачко тело социјалиста или француске левице уопште. Било би занимљиво замислити функционисање општинских органа у појединим квартовима неких општина где би таква популација представљала 40, 50 или 60% бирачког тела!

28) Устав поименице набраја следеће француске прекоморске територије: Гвадалупа, Гвијана, Мартиник, Реунион, Мајот, Сен Пјер и Миклон, острва Валис и Футуна и Француска Полинезија.

територија. Њихов статус ипак није ни у ком случају јединствен, већ у оквиру француског система постоје признате могућности за флексибилно деловање тих посебних територија које могу да прилагођавају под одређеним условима националне законе или подзаконске акте својим потребама и специфичностима. Али при том, не можемо а да не приметимо да уставотворац ту није био нарочито доследан јер се „можемо запитати зашто уставно признати само прекоморско становништво јер би такво признање могло да повуче и друге сличне захтеве.“²⁹⁾

3.2. Правна заштита француског језика

Велики француски историчар из XIX века Жил Мишле (*Jules Michelet*) је започео своје монументално, вишетомно дело „Историја Француске“ тврдњом да је француски народ створен са француским језиком. Оваква констатација веома убедљиво сведочи о месту и значају француског језика који је био незаобилазни, ако не и најважнији елемент у формирању ове нације.

У предреволюционарном периоду пре 1789. француски језик је био званични језик државне управе и судства, али је убедљива већина становништва у земљи (поготово шире народне масе ван Париза и његове непосредне околине) говорила регионалне језике или дијалекте. Тек са Револуцијом, а поготово почев од друге половине XIX века држава, то јест од Треће Републике покренут је процес стварања језичке једнообразности на читавој територији којим је настојала да потпуно потисне све локалне дијалекте из јавног живота уз претњу законских санкција у случају њихове јавне употребе. Тај процес који се углавном спроводио ауторитативним деловањем државне администрације кроз школски систем је успешно окончан у првој половини XX века. Што се Пете Републике пак тиче, у устав је тек 1992. укључена одредба о језику према којем „језик Републике је француски.“ Такође, на снази су одређени законски акти који штите статус француског језика у службеној употреби.³⁰⁾ С друге стране, статус регионалних језика или дијалеката који су до скоро били прилично запостављени је донекле побољшан уставним признањем њиховог постојања (и то тек 2008. године) кроз једну, додуше доста штуру одредбу која само каже да су „регионални језици део француске баштине.“ Оваква безлична

29) Nicolas Kada: *Les tabous de la décentralisation*, Berger-Levrault, 2015, стр. 116.

30) У том смислу је значајан један акт краља Франсоа Првог из 1539. којим француски језик потискује латински као главни са пиједестала званичног језика државне управе. Дакле, било је потребно неколико векова да француски језик „ухвати корен“ у читавом становништву, независно од његовог статуса званичног државног језика.

и у основи правно недоречена одредба је првенствено служила да пружи какво-такво задовољење политичким представницима регионализма³¹⁾ и вероватно делу јавности, али без конкретнијег и видљивијег ефекта у стварности до сада.

Исто тако, вреди нагласити да је Француска једна од ретких европских земаља која није ратификовала (иако ју је потписала) и самим тим није уврстила у свој правни поредак европску Повељу о регионалним и мањинским језицима. То питање се поставило 1999. године и после француског одбијања да то учини ствари нису нарочито напредовале на том плану, и поред званичне осуде ове земље због тога од стране Европског суда за људска права у Стразбуру. Француска једноставно сматра да би евентуално прихватање тог европског акта угрозило неке темељне поставке њеног уставног поретка, а пре свега да би прекршило норму о француском као једином обавезном и јединственом језику Републике.

3.3. (Уставно)судски третман француске нације

У досадашњем делу рада смо се могли јасно уверити да је „неуморно изражена воља ка брисању вишеструких посебности водила централну власт током векова ка издизању принципа јединства у норму и у политичку и административну праксу...“³²⁾ А до које мере је власт у Француској била централизована вековима уназад сликовито се види по примеру краља Луја XIV који је „издао заповест својим министрима да се обрате њему за сваку ствар, па било то и издавање пасоша некое.“³³⁾

Међутим, поред ове несумњиве историјске димензије дотичног питања, било је очигледно неопходно да у једној уређеној и модерној држави одређени појмови добију и своје правно рухо, односно једно изграђено и званично судско тумачење. У Француској је на себе такву улогу преузео уставни суд, који у овој земљи има нешто другачији назив, али чија основна функција остаје иста - Уставни савет (*Conseil constitutionnel*). Овај орган успостављен уставом из 1958. године је снажније „наступио“ у француски јавни живот ‘70-их година са јачањем његове улоге и олакшавањем могућности опозиционим посланицима да му се обрате. Током свог вишедеценијског деловања он је изградио и наметнуо многе прав-

31) Њихова снага у Француској није никад додуше ни била нарочито респектабилна, за разлику од рецимо Италије или Шпаније, које су због тога и логично регионалне државе.

32) Alain Peyrefitte, *Le mal français*, нав. дело, стр. 179.

33) *Одлука Уставног савета*, Internet, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-con...-dc/decision-n-91-290-dc-du-09-mai-1991.8758.html>, 15/01/2017.

не принципе, углавном својим аутентичним тумачењем слова устава, док је одређени број начела он сам практично створио и издвојио „између редова“ различитих уставних одредби.

За предмет нашег рада је посебно релевантна једна његова одлука из 1991. године. Наиме, радило се у конкретном случају о једном закону којим је уређен правни статус Корзике у оквиру француског уставноправног поретка. У оквиру тог закона законодавац помиње да „Република Француска гарантује постојећој историјској и културној заједници каква је корзикански народ, као саставни елемент француског народа, право на очување њеног културног идентитета и на одбрану њених посебних економских и социјалних интереса. Та права на основу острвског положаја Корзике се уживају уз поштовање националног јединства у оквиру устава и закона и овог статута.“³⁴⁾ Управо је ова и оваква правна формулација изазвала реакцију Уставног савета и скренула пажњу (дела) јавности на уставноправну димензију овог питања. Уставни савет је наиме закључио да „ово признање (корзиканског народа, прим. аут.) није у складу ни са преамбулом устава из 1958. који говори о јединству „француског народа“, нити у складу са њеним чланом 2. који предвиђа недељивост Републике, нити са чланом 3. који одређује народ као јединог носиоца националне суверености, и да се уосталом члан 53. устава позива на „заинтересовано становништво“ једне територије а не на концепт народа... и да израз „народ“, када се примењује на француски народ мора бити тумачен као јединствена категорија која не трпи никакве потподеле на основу закона.“ И на крају, уставни суд закључује ово питање речима да „помињање од стране законодавца „корзиканског народа“ као саставног елемента француског народа је у супротности са уставом који познаје само француски народ кога чине сви француски грађани независно од порекла, расе или вере.“ Сматрамо да је ово навођење појединих делова ове одлуке кључно за разумевање начина резонувања уставног суда који је овим својим ставом успоставио (или боље речено ојачао) чврсте правне темеље појма нације разрадивши и прецизирајући притом слово устава.

Дакле, из претходно наведеног се може закључити да је француска нација једна недељива и заокружена целина која не трпи никакве даље поделе у свом окриљу на основу културних, историјских, географских или језичких посебности, односно критеријума. Укратко, може се закључити да између појединца, индивидуе

34) У том смислу је значајан један акт краља Франсоа Првог из 1539. којим француски језик потискује латински као главни са пиједестала званичног језика државне управе. Дакле, било је потребно неколико векова да француски језик „ухвати корен“ у читавом становништву, независно од његовог статуса званичног државног језика.

и француске нације као целине, колективитета не постоје (правно!) признате никакве подцелине по било каквим критеријумима. Оне додуше могу фактички постојати, имати културне активности и слично, али то остаје у потпуности ван домашаја и интересовања правног поретка државе који им не признаје никаква *колективна* права. Права дакле имају само, с једне стране, француски народ као целина и са друге, Француз као појединац, индивидуа. Такав поглед, данас владајући, на национално питање није оригинална творевина француског уставног суда са краја XX века већ има своје идеолошко утемељење у духу француске револуције, током које је, примера ради поменимо, гроф Клермон-Тонер изговорио на трибини народне скупштине реченицу која ће остати упамћена за потомство: „Треба све дати Јеврејима као појединцима и ништа Јеврејима као нацији!“³⁵⁾ Овај контекст и начин резоновања обухвата све подгрупе француског друштва, док су Јевреји само једна међу њима. Тако да тај модел „алергичан на признање посебних идентитета, организован на основу уједињујуће и универзалистичке концепције нације, отежава познавање и признавање разлика.“³⁶⁾ Као последица таквог доследног става је произашла и немогућност спровођења статистика заснованих на етничком критеријуму у овој земљи... што је још једна у низу француских особености по овом питању! Жеља за што потпунијом и ефикаснијом интеграцијом странаца се огледа, између осталог, и кроз владавину принципа *ius soli* („право тла“) који фаворизује брже стицање држављанства у односу на принцип *ius sanguinis* („право крви“).

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Француско схватање нације утемељено Револуцијом из 1789, а обликовано и разрађено актима који су доношени до данашњег дана је данас на великом искушењу. Политички и правни принципи саздани на филозофији просветитељства су неспорно и у XVIII веку а и данас велика тековина савремене цивилизације који су, превасходно западним, друштвима омогућили висок степен друштвеног развоја. Тај концепт је отворен, неетнички, и са појмом грађанина у средишту пажње као слободном јединком-припадником нације, у основи има и хуманистичку природу.

Међутим, крајем XX и почетком XXI века западни свет, а поготово Француску, заплуснули су изазови потпуно новог типа који раније нису ни били објективно замисливи. Бројна имигра-

35) Eric Zemmour, *Le suicide français*, нав. дело, стр. 93-94.

36) Pascal Perrineau, «L'exception française», *Pouvoirs*, n° 87, 1998, стр. 41.

ција ваневропског порекла (она европског порекла нам овде није релевантна) са другачијим цивилизацијско-културним погледом на многа друштвена питања представља у значајној мери својеврсно „страно тело“ или извесни *corpus separatum* унутар друштва. Додуше, истине ради не сме се никако пренебрегнути чињеница да велики број припадника или потомака те емиграције има своје изграђено место у француском друштву. Међутим, онај мањи, друштвено скрајнути део је делом склизнуо у радикализам и посредством агресивних појединаца терористичким актима угрожава сам поредак. Духовно делимично дезоријентисана западна Европа³⁷⁾, у извесној мери и дехристијанизована, како то помињу многобројни аутори, ће морати, а и Француска у оквиру ње, да пронађе начин да премости тренутну не само политичку и економску, већ и духовну кризу.

Сасвим је јасно да су се историјске и друштвене околности значајно промениле од периода када су првим свечаним актима постављени у току Револуције темељи модерног француског друштва и политичке заједнице. Француска идеја нације, универзалистичког домета и претензија, са несумњивим рационалним и хуманистичким филозофским основом, мора пронаћи у радикално измењеним околностима нове изворе опстанка и путеве додатне легитимизације. Или, како је то исправно приметио велики српски правник Ђорђе Тасић у првој половини XX века: „Историјски закон је да побеђује онај који највише ради за културу, онај ко својим напором одржава друштвени живот.“³⁸⁾

У сваком случају, сматрамо да је дебата о овом важном и осетљивом питању националног идентитета снажно реактуелизована последњих година услед новонасталих друштвено-политичких околности. Бројна емиграција ваневропског порекла, губитак значајног дела националне суверености услед њеног преноса на ниво Европске Уније, као и бројни терористички напади праћени бројним жртвама су значајно уздрмали устаљени, доминантни и званични концепт француске нације. Да ли ће Француска посегнути за реформама „по дубини“ на политичком, правном, економском и многим другим друштвеним пољима како би оснажила (објектив-

37) У прилог томе поменимо само чињеницу да је приликом израде предлога о европском уставу који је био замишљен као највиши акт Европске Уније 2004. године (а одбачен од стране Француске и Холандије на референдуму следеће године) дошло до отвореног неслагања између појединих држава чланица на линији поделе: поменути хришћанство као цивилизацијски темељ европске заједнице или не. Противљењем неких држава, укључујући и Француску, на крају се одустало чак и од једне такве, више симболичне него ефективне одредбе о хришћанским вредностима Европе.

38) Ђорђе Тасић, *Проблем оправдања државе*, Службени лист СРЈ, 1995, стр. 46.

но) уздрману веру у национално јединство остаје да се пажљиво прати у наредном периоду. Притом, не смеју се изгубити из вида ни несумњиви отпори који ће се јавити на путу консолидације осећаја националног јединства и релегитимизације националног концепта, поготово из редова елите, или такозване елите у политичкој, академској, културној и медијској сфери. Француска се у актуелном моменту налази на својеврсном историјском раскршћу и од њене снаге и воље зависи да ли ће успешно одолети снажним изазовима које последњих година (па и деценија) не престају да је окружују. Ако жели да се одбрани она би по нашем мишљењу морала оставити по страни претерану политичку коректност, повратити националну самобитност кроз својеврсни повратак деголистичкој визији нације и света, али и одбацити „интелектуални тероризам који нам је урођен.“³⁹⁾ Јер како је то једном давно мудро приметио велики мислилац Џон Стјуарт Мил „половина људских заблуда је поникла из злосрећне наклоности људи, због које више нису хтели да размишљају о стварима у које се није дало сумњати.“⁴⁰⁾

И на крају, можда је најбољу синтезу питања шта то значи бити Француз, не искључујући притом ни један од размотрених аспеката овог питања, изнео један Енглез (!), професор Моуват (*Mowat*) са универзитета у Бристолу, који је својевремено написао како он види појам Француза: „Можемо рећи да бити Француз не значи припадати једној раси, већ једној цивилизацији: француска цивилизација је суштина француског народа. Та цивилизација представља најјаче асимилационо средство које постоји на свету.“⁴¹⁾ У сложенем периоду пуном изазова који је пред овом земљом остаје да се види колико је стварна и трајна снага овог, за многе интелектуално заводљивог, концепта.

ЛИТЕРАТУРА

Мил Џон Стјуарт, *О слободи*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007.

Одлука Уставног савета, Internet, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-con..dc/decision-n-91-290-dc-du-09-mai-1991.8758.html>, 15/01/2017.

Пешић Милена, Новаковић Александар, „Проблем идентитета и мултикултурализам“, *Српска политичка мисао*, 2/2010, стр. 141-164.

Тасић Ђорђе, *Проблем оправдања државе*, Службени лист СРЈ, 1995.

39) Alain Peyrefitte, *Le mal français*, нав. дело, стр. 468.

40) Џон Стјуарт Мил, *О слободи*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007, стр. 55.

41) Henri Bergson, *Le bon sens ou l'esprit français*, Mille et une nuits, 2012, стр. 61.

- Трифуновић Весна „Мултикултурализам и образовање: проблем плурализације идентитета“, *Српска политичка мисао*, 2/2012, стр. 75-92.
- Bergson Henri, *Le bon sens ou l'esprit français*, Mille et une nuits, 2012.
- Kada Nicolas, *Les tabous de la décentralisation*, Berger-Levrault, 2015.
- Laneyrie-Dagen Nadeije, *Memoires de la France des origines à l'an 2000*, Larousse, 1997.
- Le projet des Républicains pour 2017*, Internet, https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/republicains/pages/59/attachments/original/1468248398/Projet_2017_synthese.pdf?1468248398, 08/01/2017.
- Lescuyer Georges, *Histoire des idées politiques*, Dalloz, 2001.
- Livret du citoyen de la République française*, Internet, http://Livret-du-citoyen_pageapage_5mars2015.pdf, 10/01/2017.
- Perrineau Pascal, «L'exception française», *Pouvoirs*, n° 87, 1998, стр. 35-42.
- Peyrefitte Alain, *Le mal français*, Plon, 1976.
- Renan Ernest, *Qu'est-ce qu'une nation?*, Mille et une nuits, 1996.
- Rousseau Jean-Jacques, *Du contrat social*, Maxi-Poche, Classique français, 1996.
- Thiesse Anne-Marie, *La création des identités nationales*, Editions du Seuil, 2001.
- Zemmour Eric, *Le suicide français*, Albin Michel, 2014.

Dusan Gujanicic

UN REGARD JURIDICO-POLITIQUE SUR LA COMPREHENSION FRANCAISE DE LA NATION

Résumé

Le concept français de la nation occupe à notre avis une place particulière parmi les idées ou constructions semblables ou proches. Principalement, c'est à cause de son développement historique, sa singularité politique, mais aussi pour sa concrétisation juridique que ce concept attire l'attention des esprits curieux. La France, un pays dans lequel la notion d'« unité » a atteint l'apogée d'un respect institutionnel et d'une application pratique, a dû depuis quelques dernières décennies adapter en partie son modèle républicain aux nouvelles circonstances liées en premier lieu à l'évolution d'un certain nombre de territoires en son sein. Face à la bigarrure ethnico-culturelle et au besoin de prendre en compte toutes les différences afférentes de la société, notamment sur certaines parties de son territoire, le système français a fait preuve d'une certaine créativité juridico-politique afin de maintenir l'unité de l'Etat et l'indivisibilité de la Nation. Non seulement la philosophie poli-

tique héritée directement de la Révolution de 1789, elle-même héritière incontestable des Lumières, mais aussi l'activité du juge constitutionnel avec, ne l'oublions surtout pas, le rôle incontournable de la langue française comme élément fédérateur, ont façonné le concept de la nation française telle que nous le connaissons aujourd'hui.

D'autre part, avec l'émergence d'une nouvelle immigration, principalement d'origine extra-européenne à partir des années 1960 et 1970, le modèle républicain français est objectivement posé devant de nouveaux défis, parfaitement inconnus tout au long de l'histoire française jusqu'à la fin du XX siècle. De surcroît, l'irruption brutale de l'islamisme radical qui a causé plus de deux cents morts depuis deux ans ne fait que complexifier le rapport entre le concept français de la nation et une partie de la population d'origine étrangère. Il est clair que face à ce nouvel défi de grande envergure, peut-être même le plus dangereux pour la société française depuis la Deuxième Guerre mondiale, le concept français de la nation aurait besoin d'un renforcement de sa légitimité, et cela surtout sur le plan culturel, les mesures politiques et le dispositif légal y étant sous-entendus.

Mots-clés: nation, France, citoyen, unité, indivisibilité

* Овај рад је примљен 01. фебруара 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. фебруара 2017. године.